

КУРИКУЛУМ

Оснаживање едукатора
одраслих за подстицање
покретања дигиталног
предузетништва међу
одраслима различитих
способности

НАСЛОВ:

Курикулум "Оснаживање едукатора одраслих за подстицање покретања дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности"

ПРОЈЕКТ:

"Образовање о дигиталном предузетништву за одрасле различитих способности", финансиран је од стране *Nationale Agentur Bildung für Europa beim Bundesinstitut für Berufsbildung*, Немачка национална агенција за спровођење Еразмус+ (едукација одраслих) програма.

Пројектни партнери су:

- *Outreach Hannover e.V.*, Немачка
- *Wizard, obrt za savjetovanje*, Хрватска
- *Udruga za unapređivanje suvremenih životnih vještina "Ostvarenje"*, Хрватска
- Предузеће за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом *ITECCION*, Србија
- Центар за неформално образовање и целоживотно учење (*CNELL*), Србија
 - *Fondazione Don Giovanni Zanandrea Onlus*, Италија
 - *Ung Kraft / Youth Power*, Шведска

ИЗДАВАЧ:

Outreach Hannover e.V., Немачка

УРЕДНИЦИ:

Данијела Маторчевић
Милош Маторчевић

АУТОРИ:

Берна Џемајли
Данијела Маторчевић
Милош Маторчевић
Маја Катинић Видовић
Енрицо Тадиа
Недим Мичијевић
Павле Јевђић
Станче Матовић

ПРЕВОД:

Милош Маторчевић

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН:

Милица Миловић Киноли

Хановер, Немачка
2021.

САДРЖАЈ

УВОД У КУРИКУЛУМ.....	1
Програм обуке:.....	2
О ПРОЈЕКТУ.....	3
ПРЕПОРУКЕ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ОВОГ КУРИКУЛУМА И ОРГАНИЗАЦИЈУ СЛИЧНИХ ОБУКА	5
РАЗВИЈЕНЕ СЕСИЈЕ ЗА ОБУКУ "ОСНАЖИВАЊЕ ЕДУКАТОРА ОДРАСЛИХ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ ПОКРЕТАЊА ДИГИТАЛНОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА МЕЂУ ОДРАСЛИМА РАЗЛИЧИТИХ СПОСОБНОСТИ"	9
Увод, очекивања и доприноси, Активности за изградњу групе	9
Различите стварности о покретању дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности.....	12
Дигитална револуција – Нов начин пословања	15
Упознавање са дигиталним предузетнишвом – његов успон и развој	18
Дигиталне компаније и дигитално место рада.....	21
Истраживање приступа решавању проблема и компетенција (одраслих различитих могућности) потребних за дигитално предузетништво	24
Основе пословања – План пословања, маркетинг, дизајн и финансије.....	28
Фотографија у дигиталном предузетништву – I & II.....	31
Животни циклус <i>start-up</i> предузећа и важност иновације	34
Различите способности у предузетничком окружењу.....	37
Менторски процес за дигитално предузетништво одраслих различитих способности – Како подстакнути мотивацију и дати повратну информацију	39
Развијање наших акцијских планова образовања одраслих за покретање предузећа у дигиталном предузетништву које воде одрасли различитих способности	42
Презентације, повратне информације и додатне консултације.....	44
Евалуација и завршетак	46

УВОД У КУРИКУЛУМ

Овај курикулум се може посматрати као алат за све заинтересоване едукаторе одраслих, а служи као квалитетно унапређење знања из културе организације, менторства и едукација/радионица/обука, јер омогућава једноставно и квалитетно умножавање описаних знања и пракси те за будуће образовање и подстицање едукатора одраслих заинтересованих за организовање/спровођење дигиталног предузетничког образовања одраслих различитих способности.

Специфични циљеви обуке су:

- Размишљати о теоријском оквиру дигиталног предузетништва и подстицати едукаторе одраслих на даље усавршавање знања и вештина о томе како се та знања могу применити у васпитно-образовном раду за подизање компетенција одраслих особа са различитим способностима;
- Разумети концепт дигиталног предузетништва и разматрати о индивидуалним и организацијским компетенцијама и способностима потребним за подршку квалитетног образовања одраслих различитих способности за предузетништво нове ере;
- Нагласити важност дигиталног предузетништва едукаторима одраслих у раду са одраслима различитих способности;
- Визуализовати могућности које дигитална револуција ствара за предузећа у будућности;
- Упознати учеснике са концептом дигиталне компаније;
- Пружити учесницима практичне примере и студије случаја у дигиталном предузетништву;
- Искусити изазове и предности дигиталног радног места и учити из њега;
- Разумети које компетенције одрасли различитих способности требају имати у оквиру SKA модела (вештине, знања, ставови) и како могу помоћи у изградњи релевантних (меких) вештина за рад на дигиталном радном мјесту и предузетништво;
- Сазнати више о предностима, недостацима и типичним карактеристикама дигиталне компаније;
- Оснажити едукаторе одраслих са потребним компетенцијама за подстицање предузетништва у раду са одраслима различитих способности за покретање дигиталног предузетништва;
- Научити више о основама пословања које се састоје од израде пословног плана, финансија, маркетинга и дизајна;
- Нагласити важност фотографије у дигиталном предузетништву;
- Научити о визуалној презентацији у дигиталном маркетингу и разумети важност пажљивог одабира визуалног садржаја и коришћења фотографије као алата у онлајн кампањама;
- Развити NFE радионице везане за теме које се могу користити у раду са одраслим особама различитих способности.

Обука се заснива на начелима, методама и приступима неформалног образовања. Укључује интерактивне и партиципативне методе прилагођене профилу и потребама учесника, као што су теоријске теме и предавања; индивидуалне/групне активности; групне игре и вежбе, симулације и игре улога; рад на примерима у малој групи; расправе; итд. Језик обуке је енглески.

Програм обуке:

1. дан	
поподне	Долазак учесника
увече	Добродошлица
2. дан	
ујутро	Увод, очекивања и доприноси, Активности за изградњу групе
поподне	Различите стварности о покретању дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности
поподне	Рефлексије о дану и евалуација
увече	Интеркултурално вече
3. дан	
ујутро	Дигитална револуција – Нов начин пословања
поподне	Упознавање са дигиталним предузетништвом – његов успон и развој
поподне	Рефлексије о дану и евалуација
увече	NGO сајам
4. дан	
ујутро	Дигиталне компаније и дигитално место рада
поподне	Истраживање приступа решавању проблема и компетенција (одраслих различитих могућности) потребних за дигитално предузетништво
поподне	Рефлексије о дану и евалуација
5. дан	
ујутро	Основе пословања – План пословања, маркетинг, дизајн и финансије
ујутро	Фотографија у дигиталном предузетништву I
поподне	СЛОБОДНО ПОСЛЕПОДНЕ
6. дан	
ујутро	Фотографија у дигиталном предузетништву II
ујутро	Животни циклус <i>start-up</i> предузећа и важност иновације
поподне	Различите способности у предузетничком окружењу
поподне	Рефлексије о дану и евалуација
7. дан	
ујутро	Менторски процес за дигитално предузетништво одраслих различитих способности – Како подстакнути мотивацију и дати повратну информацију
поподне	Развијање наших акцијских планова образовања одраслих за покретање предузећа у дигиталном предузетништву које воде одрасли различитих способности
поподне	Рефлексије о дану и евалуација
8. дан	
ујутро	Презентације, повратне информације и додатне консултације
поподне	Евалуација и завршетак
увече	Опроштајна забава
9. дан	
ујутро	Одлазак учесника

О ПРОЈЕКТУ

Наслов пројекта: "Образовање о дигиталном предузетништву за одрасле различитих способности"

У последње време смо сведоци високе стопе незапослености, посебно за особе са инвалидитетом које имају потешкоћа чак и при добијању првог посла и стицању релевантног искуства за своју (будућу) каријеру.

Много је одраслих особа са смањеним могућностима којима недостаје запослење и редовна плата. Обзиром на тренутну ситуацију пандемије *Covid-19* у Европи и чињеницу да је због карантина, изолације и других мера које грађани следе, велик број послодаваца отпуштао своје запослене на почетку мера пандемије. Дакле, чак и уз привредну помоћ влада, још увек имамо већу стопу незапослености него пре почетка пандемијских мера.

Самозапошљавање и предузетништво су се показали као вредна опција за изградњу каријере. Но, са развојем ИТ сектора, класична офлајн предузећа не доносе довољно клијената и профита те стога не опстају дуго. Верујемо да самозапошљавање у дигиталном предузетништву може смањити незапосленост одраслих особа са инвалидитетом.

Особе са инвалидитетом се често суочавају са друштвеним препрекама, а инвалидитет изазива негативну перцепцију и дискриминацију у многим друштвима. "Као резултат стигме повезане са инвалидитетом, особе са инвалидитетом су углавном искључене из образовања, запошљавања и живота у заједници што им ускраћује могућности битне за њихов друштвени развој, здравље и добробит."¹ Образовање одраслих је врло цењена опција за одрасле са тешкоћама у развоју, јер се лакше уписују у такве образовне програме; трају краће од формалног образовања и често су у складу са савременим потребама друштва.

Овим пројектом одговарамо потребама које су дефинисале институције, као и потребама властитих едукатора и корисника. Унапређујемо дигитално предузетништво одраслих особа са инвалидитетом и квалитетно оснаживање наших едукатора одраслих како би могли организовати квалитетно (дигитално) предузетничко образовање наших корисника. Производимо интелектуалне *output*е који ће послужити као квалитетан материјал за управљање знањем за едукацију садашњих и будућих едукатора одраслих за квалитетно оснаживање и менторство корисника за дигитално предузетништво, као и онлајн курс за директно образовање одраслих за покретање дигиталног *start-up* предузећа.

Стога, циљеви пројекта су:

- Оснажити незапослене одрасле особе са инвалидитетом за покретање дигиталног предузетништва кроз развој инспиративног, иновативног и савременог приручника, као и онлајн курса
- Оснажити наше едукаторе одраслих и побољшати управљање знањем наших организација у теорији и пракси за изградњу компетенција едукатора у дигиталном предузетништву за одрасле са инвалидитетом, кроз *LTTA*², иновативни курикулум за обуку едукатора и књигу алата са радионицама за кориснике.
- Размена добрих пракси и даљи развој квалитетног стратешког партнерства међу партнерима из 5 европских земаља са различитим искуствима у погледу запошљавања и дигиталног предузетништва.

¹ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/issues/disability-and-sports.html>

² LTТА = Learning Teaching Training Activities

Пројектне активности су:

- A1 Активности пројектног менаџмента
- M1 Иницијални *kick-off* састанак
- O1 Приручник "Истраживање дигиталног предузетништва за одрасле различитих способности"
- M2 Други састанак
- O2 Курикулум "Оснаживање едукатора одраслих за подстицање покретања дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности"
- O3 Књига алата "Менторство и подршка одраслима различитих способности за покретање дигиталног предузетништва"
- M3 Трећи састанак
- O4 Е-Курс "Курс дигиталног *start-up* предузетништва за одрасле различитих способности"
- Ц1 LTTA Тренинг за едукаторе
- E1, E2, E3, E4, E5 – Конференције у Шведској, Хрватској, Србији, Италији, Немачкој
- M4 Евалуацијски састанак

На крају овог пројекта, пројектни партнери, као и друге организације и учесници, ће имати на располагању ефикасније алате и компетентније особље за укључивање у едукацију дигиталног предузетништва одраслих особа различитих способности.

Пројектни партнери су:

- *Outreach Hannover e.V.*, Немачка
- *Wizard, obrt za savjetovanje*, Хрватска
- *Udruga za unaprjeđivanje suvremenih životnih vještina "Ostvarenje"*, Хрватска
- Предузеће за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом *ITECCION*, Србија
- Центар за неформално образовање и целоживотно учење (*CNELL*), Србија
- *Fondazione Don Giovanni Zanandrea Onlus*, Италија
- *Ung Kraft / Youth Power* Шведска

ПРЕПОРУКЕ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ОВОГ КУРИКУЛУМА И ОРГАНИЗАЦИЈУ СЛИЧНИХ ОБУКА

Курикулум “Оснаживање едукатора одраслих за подстицање покретања дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности” креиран је како би послужио као изворни материјал васпитачима за организовање обуке оснаживања едукатора одраслих за даљи развој организацијске културе, менторства и едукација/радионица/курсева за одрасле различитих способности, те на тај начин проширио утицај нашег пројекта на друге партнерске и сродне организације као и на друге кориснике за даље побољшање управљања знањем и изградњу капацитета на тему покретања дигиталног предузетништва.

Овај курикулум може бити инспирација за едукаторе у подручју дигиталног предузетништва, јер могу бити мултипликатори знања, посебно кад организују оспособљавања за одрасле различитих способности на локалном и европском нивоу. Детаљни нацрти предавања, као и прилози и други потребни материјали за лакше копирање, су сви укључени у овај курикулум.

При коришћењу овог курикулума за организовање обуке оспособљавања, намера је да едукатори одраслих развију своја знања, вештине и ставове у подручју покретања дигиталног предузетништва и друге релевантне вештине. Конкретно, компетенције које се желе развити су следеће:

- Познавање теоријског оквира дигиталног предузетништва – шта је то, зашто се користи и како се одвија трансформација из традиционалног предузетништва;
- Разумевање концепта нове ере предузетништва, те размишљање о индивидуалним и организацијским компетенцијама и способностима потребним за подршку квалитетном образовању/едукацији одраслих различитих способности за покретање дигиталног предузетништва;
- Дубље знање и подизање свести о *ICT*-у, дигиталном предузетништву, дигиталним компанијама и дигиталним радним местима;
- Боље разумевање компетенција које дигитални предузетник треба имати у оквиру *SKA* модела (вештине, знања, ставови);
- Разумевање како одрасли са различитим способностима могу изградити релевантне (меке) вештине за рад на дигиталном радном месту;
- Разумевање важности пословног планирања, финансија, маркетинга и дизајна при оснивању дигиталног предузећа;
- Разумевање важности визуалне презентације у дигиталном маркетингу, фотографије у дигиталном предузетништву и онлајн кампања, као и наплате фотографија и нових медијских могућности за дигитална предузећа;
- Продубљивање знања о начинима примене обука и радионица са локалним одраслим особама са различитим способностима како би их подржали у процесу покретања дигиталних предузећа.

У свакој сесији постоји попис компетенција везаних за ту сесију. Због тога се током читања предложене активности приказује попис компетенција развијених током спровођења активности.

Генерално, овај курикулум доприноси значајном доприносу управљања знањем унутар партнерских организација у вези са оснаживањем њихових будућих едукатора одраслих за образовање о дигиталном предузетништву међу одраслима различитих способности и другим

вештинама релевантним за покретање дигиталног предузетништва. Ова обука заиста помаже учесницима да разумеју себе и друге те како подржати одрасле различитих способности у покретању дигиталних предузећа.

Како би се организовале квалитетне обуке и оспособљавања на основу овог курикулума и постигли жељени циљеви учења постављени у свакој од сесија описаних у овом курикулуму, пожељно је осигурати квалитетно окружење за учење за учеснике. То је потребно учинити у неколико фаза.

1. фаза: Пре обуке

- Осигурати да учесници добију све потребне информације везане за њихово учествовање као што су инфо пакет и образац за регистрацију/пријаву. Обрасци за пријаву требају садржавати детаљна питања везана за њихову мотивацију у програму и на основу тога се треба вршити селекција учесника. Такође, препорука је, да се укључи питање о кандидатовом могућем доприносу програму, питати могу ли на неки начин допринети програму обуке и постоје ли неке теме које сматрају да треба покрити. Штавише, ову праксу се такође препоручује изводити неколико пута током обуке, након што учесници стекну јасну слику активности које се догађају. На тај начин се може осигурати да су учесници задовољни и да је програм одговорио на њихове потребе. Ако неке од одабраних тема нису повезане са самом обуком, тренер може упутити учеснике да истраже постојећу литературу о овој теми, пружајући им потребну подршку.
- Припремне састанке са учесницима требају договорити координатори пројекта и партнерске организације задужене за припрему/слање полазника на оспособљавање, са циљем информисања учесника о изгледу програма и припремити их на различитим нивоима – језичном, културном или емоционалном. За неке људе може бити случај да први пут учествују у оваквој врсти обуке, па би било добро да им се да кратка позадина о контексту *NFE*-а. Учесници би такође требали добити неку врсту подршке при организацији путовања и другу техничку подршку ако је потребна.
- Посебно је важно унапред информисати учеснике о неким активностима које од њих захтевају одређен ниво знања о локалном контексту. Учесници би требали доћи са разумевањем реалности међу одраслима различитих способности у својим локалним заједницама и земљама како би за њих могли развити радионице на ову тему. То такође укључује разумевање изазова са којима се сусрећу едукатори одраслих кад обрађују ове теме. Дакле, учесници требају истражити своју локалну стварност. Препоручује се да се помоћ пружи слањем овог задатка адекватним организацијама, како би позадинске информације и ситуација у вези са најновијим развојем била тачна и ажурна.
- Партнерске организације требају информисати и припремити учеснике о профилу учесника, важности прихватања и толеранције у раду у интеркултуралним групама.
- Организације које шаљу учеснике требају својим учесницима пружити ажуриране информације о локалним и међународним пројектима, релевантне материјале о раду и активностима организације као што су брошуре, повезнице на интернет странице, посетнице, књижице или друге релевантне информације као што су линкови на интернет странице и контакт подаци организација. То им даје прилику за стварање умрежавања или покретање потенцијалних партнерстава.

- Учеснике треба унапред обавестити да ће се одржати интеркултурално вече на којој свака група доноси домаћу храну или пиће, или презентује занимљиве чињенице и културне вредности из својих земаља.

2. фаза: Током обуке

- Активности предвиђене овим наставним планом и програмом су развили тренери у овом подручју и примерени су за едукаторе одраслих и подстицање покретања дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности, али и осталим корисницима који желе научити о теми и компетенцијама дигиталног предузетништва. Понекад, зависно о броју учесника у групи, активности могу трајати дуже или краће. Важно је имати на уму ниво знања у групи, што може утицати и на динамику. Дакле, ако је потребно, тренери би требали слободно прилагодити сесије према потребама.
- У свакој сесији овог курикулума се могу пронаћи препоруке за будућу спровођење од стране других тренера/едукатора. Препоручљиво их је прочитати и имплементирати на основу потреба одређене циљне групе.
- Као кључни део сваке обуке, евалуација и учење су такође појачани овим курикулумом. Првог дана програма учесници би требало поставити циљеве учења и очекивања од оспособљавања, а затим размислити о томе последњег дана. Препоручује се да се учесницима да простор унутар програма за размишљање и евалуацију радног дана, укључујући програм, енергију унутар групе, учинак тренера и његов/њен ниво доприноса и учења.
- За решавање потреба групе и могућност лаког прилагођавања сесија и методологије према потребама учесника, препоручује се свакодневна евалуација или “buzz grupe”. Учесници би требали бити у могућности дати оцену о методама, садржају и другим појединостима везаним за обуку. Начин евалуације зависи од тренера. Може се обавити анонимно или сваки учесник може лично учествовати на пленарној седници.
- Флексибилност је још један кључан фактор којег би тренер требао бити свестан, неке од сесија могу потрајати дуже током фазе имплементације него што је првобитно планирано. У тим случајевима је важно бити флексибилан, посебно кад се чини да учесници уживају у активности и уче више о одређеној теми.

3. фаза: Након обуке

- Након завршетка обуке, процес евалуације је посебно важан процес који би се требао одвијати накнадно. Ако су након оспособљавања учесници вољни организовати локалне радионице, евалуацијски образац мора укључити овај процес и повезати га са дугорочним утицајем целокупне обуке, што је посебно корисно за њих, а и за тренере како би унапредили свој рад у будућим програмима. Такође, васпитачи/тренери би их требали отворено питати за предлоге и могућа побољшања обављеног посла.
- Након одласка је посебно важно одржавати контакт са учесницима како би могли развијати локалне радионице и пружити подршку/помоћ ако је потребно за организацију такве активности. Такође, након спровођења активности од учесника се

може затражити да доставе образац за повратне информације и извештавање о накнадној активности.

РАЗВИЈЕНЕ СЕСИЈЕ ЗА ОБУКУ "ОСНАЖИВАЊЕ ЕДУКАТОРА ОДРАСЛИХ ЗА ПОДСТИЦАЊЕ ПОКРЕТАЊА ДИГИТАЛНОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА МЕЂУ ОДРАСЛИМА РАЗЛИЧИТИХ СПОСОБНОСТИ"

Увод, очекивања и доприноси, Активности за изградњу групе

Наслов сесије: Увод, очекивања и доприноси, Активности за изградњу групе

Трајање: 180 минута

Позадина:

Програм ове обуке прво започиње целовитом сесијом о упознавању главних аспеката везаних за његову организацију и садржај. Учесници се сусрећу са организаторима и тренерским тимом, као и једни са другима по први пут службено, па како би имали опуштенију атмосферу у којој се сви осјећају угодно једни са другима, ова сесија треба садржати неке игре имена и активности за изградњу група. Штавише, ова сесија служи као простор у којем се учесници упознају са пројектом и његовим циљевима и програмом обуке, логистиком везаном за место одржавања и повезаним практичним информацијама. Оно што је најважније, ова сесија је основа за постављање темеља за квалитетно учење и групни рад који је неопходан за следеће дане и сесије током групног рада. Учесници долазе из различитих земаља и култура, као и из различитих организација, тако да ће кроз ову сесију имати прилику упознати једни друге и стварност својих организација/земаља.

Сврха сесије: Службено упознати полазнике са програмом и организацијом обуке те створити простор за међусобно упознавање и успостављање заједничких правила рада.

Циљеви:

- Службено представити пројект, обуку и тему те организацијски тим и тренере;
- Створити простор за међусобно упознавање;
- Додатно упознати учеснике са детаљним програмом;
- Размишљати о очекивањима, страховима и доприносима учесника;
- Успоставити групне договоре за заједнички рад и учење.

Адресиране компетенције:

- Вишејезичне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Комуникација;
- Грађанске компетенције;
- Културна освештеност и компетенције изражавања.

Методологија и методе:

- Пленарне седнице;

- Инпути (презентације);
- Комплексне вежбе са *debriefingom*;
- *Debriefing*;
- *Brainstorming*.

Ток сесије:

I. Службени увод и добродошлица (15 минута)

Координатор пројекта отвара сесију службеним представљањем и жели свима добродошлицу на обуку. Он/она спомиње у неколико речи како су дошли до организације овог тренинга. Затим упознаје учеснике са својим професионалним искуством и улогом на пројекту и оспособљавању. Након тога, представља остатак тима и тренере који се такођер представљају учесницима те говоре о повезаности њихове стручне подлоге са темом ове обуке и кључним одговорностима које имају.

II. Круг са именима (10 минута)

Након представљања тима и тренера, учесници су позвани да се сами представе. Од њих се тражи да кажу своја имена, земљу из које долазе и неколико речи о томе шта студирају/раде.

III. Увод у пројект, обуку и програм (25 минута)

Координатор пројекта има кратку презентацију информација о пројекту, активностима и обуци, како би боље информисао учеснике о циљевима и току овог пројекта. Затим тренери преузимају вођство у представљању детаљног програма обуке/оспособљавања у којем су учесници обавештени о свакој сесији и обрађеном садржају/теми.

IV. Очекивања, страхови и доприноси (40 минута)

Након упознавања са програмом и повезаним детаљима о радној недељи, полазници се упућују на свој први задатак како идентификовати своја очекивања према програму и групи. Такође ће се фокусирати на потенцијалне страхове и начин на који могу допринети обуци на основу свог искуства, образовања и информација. Тренери су припремили три флипчарт папира са насловима Очекивања, Страхови и Доприноси који су написани посебно. Учесници се позивају да 20 минута размисле о презентованом програму и запишу своја очекивања те наставе исто са страховима и доприносима (који нису нужно везани само за садржај програма). Добијају *post-it* папире на које морају написати своја размишљања о задатку, а затим залепити те белешке на дизајниране папире за флипчарт. Након 20 минута индивидуалног рада, тренери позивају учеснике да залепе све папире на флипчарт, а затим полако заједно пролазе кроз сваки дати унос. Расправљају о сваком елементу који је ту уметнут и додатно коментаришу могуће начине превладавања страхова.

V. Немогућа мисија (75 минута)

Тренер полазницима представља скуп различитих задатака/мисија (отприлике 15 задатака). Морају обићи место или град/село у којем се налазе како би извршили те задатке. Тренер их упућује како имају 50 минута за завршетак задатака, а након завршетка ће бити 5 минута за проверу/означавање њиховог постизања. Нема других упутстава како би требали радити или поделити задатке, група се мора сама организовати. Након што су готови, тренер позива све у пленарној седници на кратки извештај о „немогућој мисији“ након питања:

- Како си се осећао у групи тијekom задатка?
- Каква је била подела задатака? Јесте ли сви радили заједно или као више мањих група?
- Јесте ли се лако договарали око задатка и самог процеса?

- Јесте ли успели довршити све задатке?
- Који задатак је био најзанимљивији и битан за свакога од вас?
- Да можете задатак решити испочетка, шта бисте променили?

VI. Групни договор (15 минута)

На основу претходних задатака и презентације програма, тренер тражи од учесника да 5-7 минута размисле о могућим правилима групног рада током наредних дана, али и о елементима/правилима који нису нужно везани за сесије, али јесу за њихово целокупно искуство током обуке. На пример: међусобно поштовање, укључење свих у необавезне сесије током вечери и тако даље. Уз колективни договор учесника и њихов удео у мишљењима и правилима, тренер исписује на флипчарт утврђене групне договоре. Флипчарт се ставља на зид, на видљиво место како би га сви имали на уму током целе обуке.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папири, маркери, бојице, лаптоп, пројектор, постер са 12-15 задатака.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Приликом израде мисија/задатака за вежбу „немогућа мисија“, препоручује се узети у обзир могуће различите способности присутних учесника. Важно је да задаци буду лагани, забавни и примерени свакој одређеној групи. Задаци би требали допринети изградњи групе.
- За део „немогућа мисија“, тренер треба напоменути да не смеју користити своје мобилне телефоне. Такође, „немогућа мисија“ треба садржати задатке који натерају учеснике да истражују околна подручја у близини места, те ствари везане за културу као што је научити песму на језику земље у којој се одржава обука или бројати до 10-20 на локалном језику/дијалекту и тако даље.
- Радни договор о правилима заједничког групног рада организован је на начин да учесници одвоје мало времена за размишљање, а затим за размишљање са целом групом учесника и тренера о заједничким опцијама. Други начин за то је да тренери унапред припреме неке предлоге правила и презентују их учесницима, који могу додати нове. Други начин се може користити кад недостаје времена за прву опцију.

Различите стварности о покретању дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности

Наслов сесије: Различите стварности о покретању дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности

Трајање: 180 минута

Позадина:

Ова сесија долази одмах након службеног увода и активности изградње група. То је прва сесија која полазнике усмерава на саму тему обуке. Познато је да су различите економске кризе и недавна пандемија *Covida-19* утицале на стопу запослености у целом свету, укључујући и земље у Европи. Највише су погођене групе жена, младих са мање могућности и одраслих са различитим способностима. Пандемија *Covida-19* такође је утицала на начин на који предузећа послују јер се већина предузећа и институција морала прилагодити дигитализацији, наглашавајући важност и привлачећи више људи према својим производима/услугама. Уз то, повећала се потреба за развојем нових вештина, као и потреба за откривањем могућности samozapošljavanja. Радећи са одраслима различитих способности као главном циљном групом, полазници ове обуке требали би бити свесни своје стварности о томе како одрасли различитих способности разматрају *start-upove* и постоје ли могућности за потпору њиховом учењу/потребама о дигиталном предузетништву. Због тога се програм ове сесије састоји од пружања прилике учесницима да истражују и анализирају ситуацију у својим земљама по том питању.

Сврха сесије: Истражити и поделити стварности у земљи о ситуацији покретања дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности.

Циљеви:

- Омогућити простор за истраживање стварности земаља (подаци, статистике) о покретању дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности;
- Истражити постојеће програме и иницијативе које се баве овом темом и циљном групом;
- Идентификовати потенцијалне заједничке и разлике између стварности земаља на ову тему;
- Промовисати важност истраживања и прикупљања података при решавању потреба циљне групе.

Адресиране компетенције:

- Предузетничке компетенције;
- Споразумевање на страним језицима;
- Друштвене и грађанске компетенције;
- Рад у групи;
- Дигиталне компетенције;
- Културално изражавање.

Методологија и методе:

- Рад у националним групама;

- Презентације у пленуму;
- Круг размене.

Ток сесије:

I. Увод у задатак (10 минута)

Тренер започиње ову сесију дефинисањем главног фокуса и важности завршетка задатка о истраживању процеса за покретање дигиталног предузетништва за одрасле различитих способности прије самог тренинга.

II. Рад у националним групама (80 минута)

Учесници раде у националним групама за овај задатак. Морају истражити изложену тему и припремити постер/колаж који ће презентовати пред осталима решавајући следећа питања:

- Која је стварност о незапошљавању одраслих различитих способности у земљи?
- Које податке и статистике можете приложити везано за ово питање?
- Који су узроци и потенцијална решења овог проблема?
- Који је интерес за покретање властитих предузећа код одраслих различитих могућности?
- Постоје ли програми за едукацију о дигиталном предузетништву за одрасле различитих могућности?
- Са којим се изазовима суочавају невладине организације и институције радећи на овој теми?

III. Презентације (50 минута)

Све групе се придружују пленарној седници ради кратке презентације својих плаката/колажа. Даје им се до 10 минута да изложе своје налазе пред осталима. Након сваке презентације, остали учесници и тренери су позвани да поставе питања или додају коментаре.

IV. Круг размене (40 минута)

Након презентација, тренер дели учеснике у мале мешовите групе различитих земаља пазећи да све групе имају најмање једног учесника из сваке земље учеснице. Они су упућени да разговарају о сличностима и разликама које су препознали када су чули међусобне презентације. Осим тога, имају додатна питања за расправу – везано за њихову улогу едукатора одраслих (кроз неформално образовање, *NFE*³) као и улоге њихових организација у решавању споменутих проблема. Тренер им даје приближно време 20-25 минута за расправу у малим групама. Након тога, сви се придружују пленарној седници, а тренер позива сваког представника групе да подели резултате своје групне расправе.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Ова сесија је повезана са извршавањем задатака учесника пре саме сесије: истраживање стварности у њиховој земљи о покретању дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности. Важно је да тренери унапред провере јесу ли учесници испунили овај пред-задатак и на основу тога прилагоде време датом задатку. У случају да учесници нису испунили пред-задатак, требало би им дати више времена за истраживање.

³ NFE = Non-formal education

-
- Важно је да се током расправе у кругу размене учесници подстакну на вођење белешки. Ова расправа им већ даје неке назнаке о томе како могу решити проблеме/изазове у својој заједници и са својом циљном групом.

Дигитална револуција – Нов начин пословања

Наслов сесије: Дигитална револуција – Нов начин пословања

Трајање: 180 минута

Позадина:

Дигитална револуција је прва сесија која је учеснике упознала са концептима учења ове обуке. Врло често се овај концепт директно повезује са технологијом, док је дигитална револуција заправо изван тога – има везе са људима и њиховим свакодневним животним функцијама, дружењима и послом. Према *Whitepapers CIO-а*, дигитална револуција је потпуно трансформисала начин на који су информације распршене у различитим секторима света; пружајући предузећима основ да се преселе изван националних тржишта на друга тржишта, досегнувши тако међународна тржишта, повећавајући међусобну повезаност света. Генерално, организације и предузећа су свесни да увек требају бити фокусирани и способни прилагодити се новом дигиталном развоју. Коришћење технологије путем дигиталних платформи унапредило је земље, друштвене организације и компаније у знатној мери према њиховој продуктивности, чинећи свет конкурентнијим местом за преживљавање у трци према жељеној будућности. Зато ће ова сесија послужити као почетна фаза да учесници уђу у тему дигитализације и размисле о томе како би се њихове методе предузетничког учења требале фокусирати на будуће пројекте са одраслим особама различитих способности.

Сврха сесије: Увести концепт дигиталне револуције и приказати његову присутност у пословању предузећа, као и његову историју ради бољег разумевања концепта.

Циљеви:

- Оформити јасно разумевање дигиталне револуције као концепта;
- Постати свесни промена које доноси дигитална револуција у пословању и животу;
- Даље истражити концепте повезане са дигиталном револуцијом;
- Разумети присутност дигиталне револуције у будућем раду и њен утицај.

Адресиране компетенције:

- Предузетничке компетенције;
- Вишејезичне компетенције;
- Рад у групи;
- Дигиталне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Креативно размишљање.

Методологија и методе:

- Теоријски инпут;
- *Brainstorming*;
- Рад у малим групама;
- Игра улога;
- Презентације у пленуму.

Ток сесије:

I. Brainstorming – увод у тему (30 минута)

Тренер у средини флипчарт папира исписује наслов “Дигитална револуција” и пита учеснике о њиховим идејама о разумијевању овог концепта. Док учесници износе различита мишљења, тренер на остатку папира уписује кључне речи које учесници спомињу. Овај процес траје око 10 минута, а потом тренер информисе учеснике о радном дану који је усмерен на ову тему. Затим он/она позива учеснике да формирају парове. Имају 10 минута за расправу у паровима о томе како дигитална револуција свакодневно утиче на њихове животе и какве би биле последице ако се ова револуција не догоди. Након тога сваки пар дели пленарне кључне тачке своје расправе на пленарној седници.

II. Историја дигиталне револуције (15 минута)

Како би унапредили знање учесника о дигиталној револуцији, тренери су припремили кратку презентацију са кључним историјским догађајима дигиталне револуције од 1947. до данас. То укључује увођење рачунара, прилагођавање рачунара у државним институцијама, стварање *World Wide Web*a, ширење корисника интернета и још много тога.

III. Дигитална револуција и будућност – I (40 минута)

Тренер наставља сесију наглашавајући важност визије и креативности када је реч о дигиталној револуцији и дигиталном предузетништву. Са овим нагласком, он/она уводи 5 познатих цитата за инспирацију и оријентацију у будућност. Учесници су подељени у 5 малих група и свака група добија цитат. Задатак сваке групе је створити кратку игру улога на основу цитата који имају. Будући да сваки цитат представља визију и инспирацију за промене у пословању, као и прихватање дигиталног света, учесници ће бити ти који ће визуализовати како свет изгледа на основу њиховог датог цитата.

Потенцијални цитати за овај задатак могу бити следећи:

- “Никад не мењате ствари борбом против постојеће стварности. Како бисте нешто променили, изградите нови модел који чини постојећи модел застарелим.” (*Buckminster Fuller*)
- “Дигитална револуција је готово једнако реметилачка за пословање традиционалних медија као што је електрична енергија била за посао са свећама.” (*Ken Auletta*)
- “Због бујице људског знања, због дигиталне револуције, имам глас и не треба мришати.” (*Roger Ebert*)
- “Дигитална револуција је променила начин на који радимо ствари јер нисте под тим притиском да је филм драгоцен, а филм је скуп.” (*Colm Meaney*)
- “Знам да је смешно шта нам се догађа. Наши животи су постали дигитални. Наши пријатељи, сад виртуални. А све што бисте икада желели знати удаљено је само једним кликом. Доживљавање света путем информација из друге руке није довољно. Ако желимо аутентичност, морамо је покренути. Никад нећемо упознати свој пуни потенцијал осим ако се не натерамо да га пронађемо. То је само-откриће које нас неизбежно води на најдивљија места на земљи.” (*Travis Rice*).

Учесници имају 30-40 минута да припреме своје кратке игре улога и припреме је за наступ.

IV. III. Дигитална револуција и будућност – II (25 минута)

Кад су спремне, свакој малој групи је потребно 5 минута да изведе своју игру улога. Након сваког извођења остаје време да друге групе погоде о чему се ради.

V. Истраживање кључних концепата везаних за дигиталну револуцију (20 минута)

Постоје 4 флипчарт папира, са насловима концепата који су део дигиталне револуције, смештени у различите таблице. Учесници се позивају да у следећих 20 минута користе *post-it* папириће постављене у сваку таблицу те напишу своје разумевање сваког концепта. Тај задатак обављају појединачно и у тишини. Теме на флипчарт папирима су следеће:

- Дигитална револуција
- Искуство дигиталних купаца
- Дигиталне платформе
- Дигитални маркетинг

VI. Презентације и расправа (50 минута)

Тренер дели учеснике у 4 мале групе. Свака група добија флипчарт папир са подацима из претходног задатка. Задатак сваке групе је искористити следећих 10 минута за преглед доприноса и припрему сажетка за излагање на пленарној седници. Кад су све групе спремне и придруже се пленарној седници, тренер даје знак за почетак кратких презентација. Након сваке презентације следи кратка расправа коју води тренер, као и додатни допринос од стране тренера како би се ојачало знање учесника о концептима.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папири, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор, испринтани цитати за групе.

Позадински документи и додатна литература:

Више појединости о теоријским доприносима о историји и концептима за дигиталну револуцију можете пронаћи у:

- Дигитална револуција дефиниција и објашњење: <https://whatiscustomerexperience.com/definition/digital-revolution/>
- Искуство дигиталних купаца: <https://whatiscustomerexperience.com/definition/digital-customer-experience/> ; <https://whatiscustomerexperience.com/definition/customer-experience-management/>
- Дигиталне платформе: <https://whatiscustomerexperience.com/definition/digital-platform/>
- Дигитални маркетинг: <https://whatiscustomerexperience.com/definition/digital-marketing/>

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- За историјске догађаје за дигиталну револуцију тренер може припремити различите визуалне методе уз испринтане материјале неке креативне презентације. Важно је да овај део буде атрактиван иако је кратак део сесије.
- Кад треба припремити кратку игру улога са инспиративним цитатима, учеснике треба подстакнути да буду што је могуће креативнији и користе различите материјале/просторе доступне на месту догађаја.

Упознавање са дигиталним предузетништвом – његов успон и развој

Наслов сесије: Упознавање са дигиталним предузетништвом – његов успон и развој

Трајање: 180 минута

Позадина:

У овој сесији учесници имају прилику додатно проширити своје знање о дигиталној револуцији покривајући дигитално предузетништво и његов развој. Дигитално предузетништво је релативно нов појам, а углавном се односи на усвајање најновијих промена у пословању предузећа. Дигитално предузетништво укључује све што је ново и другачије у поређењу са традиционалним погледом на предузетништво. Дигитално предузетништво, које је описао *J.P. Allen* у чланку “Шта је дигитално предузетништво?” се састоји од следећег:

- Нови начини проналажења купаца за предузетничке подухвате.
- Нови начини дизајнирања понуде производа и услуга.
- Нови начини генерисања прихода и смањења трошкова.
- Нове прилике за сарадњу са платформама и партнерима.
- Нови извори прилика, ризика и конкурентске предности⁴.

Због тога, ће ова сесија имати свој главни фокус на истраживању дигиталног предузетништва, као и различитим студијама случаја компанија које су се трансформисале и развиле у дигитално предузетништво како би разумели успон и развој дигиталног предузетништва.

Сврха сесије: Увести дигитално предузетништво и његов развој те пружити практичне примере како се компаније уздижу и развијају кроз ово прилагођавање.

Циљеви:

- Проширити знање учесника о дигиталној трансформацији;
- Објаснити дигитално предузетништво и његов успон и развој;
- Истражити различите компаније које су се из традиционалног предузетништва трансформисале у дигитално предузетништво;
- Разумети предности и недостатке дигиталног предузетништва.

Адресиране компетенције:

- Предузетничке компетенције;
- Вишејезичне компетенције;
- Рад у групи;
- Дигиталне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Аналитичке компетенције.

Методологија и методе:

- Инпут;
- Рад у малим групама;

⁴ Allen, J. P. (2019, veljača 16). What is Digital Entrepreneurship? – Digital Entrepreneurship. Learning Digital Entrepreneurship. <https://www.learn.digitalentrepreneurship.com/2019/02/16/what-is-digital-entrepreneurship/>

- Видео пројекција;
- Анализа студије случаја;
- Расправа у пленуму.

Ток сесије:

I. Увод у сесију (10 минута)

Тренер упознаје учеснике са темом сесије и током програма. Он/она укратко спомиње појам дигиталног предузетништва и његову широку дефиницију.

II. Дигитално предузетништво (30 минута)

Учесници су подељени у 3 мале групе. Предавач свакој групи даје питање о којем ће расправљати у следећих 30 минута и записује кључне тачке расправе на флипчарт папир. Питања за групе су:

- Група 1: Које су карактеристике дигиталног предузетништва?
- Група 2: Које су предности дигиталног предузетништва?
- Група 3: Који су недостаци дигиталног предузетништва?

III. Дељење кључних налаза о дигиталном предузетништву (30 минута)

Групе се придружују пленарној седници како би поделиле кључне тачке своје расправе у малим групама. Свакој групи је потребно око 5-7 минута за расправу о свом питању. Тренер додаје више информација о сваком питању како би проширио знање учесника о тој одређеној теми/тачки расправе.

IV. Дигитална трансформација – Јесте ли спремни за експоненцијалну промену? (20 минута)

Тренер наставља сесију приказивањем кратког видеа о дигиталној трансформацији и њеном утицају. Видео траје 4 минута, а следећих 16 минута тренер користи за кратку расправу о утицима учесника и разумевању видеа и дигиталне трансформације уопштено.

(*Futurist Keynote Speaker Gerd Leonhard*: <https://www.youtube.com/watch?v=ystdF6jN7hc>)

V. Компаније које су прихватиле дигитално предузетништво (50 минута)

Тренер укратко представља 4 начина који су коришћени за трансформацију традиционалних предузећа у дигитално предузетништво: ангажман, олакшавање, видљивост и непосредност. Надаље, спомињу се 4 компаније које су се прилагодиле дигиталном предузетништву: *New York Times*, *Fidelity*, *Disney Parks* и *Walmart*. Учесници су подељени у четири мале групе, а свака група има једну компанију за анализу студије случаја. Имају 40 минута да прочитају о тим компанијама, истраже о њиховој трансформацији на интернету и припреме постере о њиховим карактеристикама дигиталног предузетништва.

VI. Дељење постера о компанијама (40 минута)

Учесници су плакате о компанијама поставили на видно мјесто у радној соби. Свака група укратко представља постер своје компаније у трајању 3-5 минута (отприлике 20 минута за све презентације). Следећих 10 минута сесије тренер позива све учеснике да користе *post-it* папириће како би оценили најзанимљивије карактеристике плаката сваке компаније. Кад су сви готови, тренер користи следеће минуте да спомене најбоље оцењене карактеристике, а учесници коментаришу њихову важност.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папир, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор.

Позадински документи и додатна литература:

- Више појединости о теоријском инпуту о концепту дигиталног предузетништва можете пронаћи у: Allen, J. P. (2019, фебруар 16). *What is Digital Entrepreneurship? – Digital Entrepreneurship. Learning Digital Entrepreneurship.*
<https://www.learndigitalentrepreneurship.com/2019/02/16/what-is-digital-entrepreneurship/>
- Видео за пројекцију: *Digital Transformation - Are you ready for exponential change? Futurist Keynote Speaker Gerd Leonhard:* <https://www.youtube.com/watch?v=ystdF6jN7hc>
- 4 начина на која је дигитално доба трансформисало традиционалне пословне моделе: <https://www.inc.com/bubba-page/4-ways-the-digital-age-transformed-traditional-business-models.html>
- Case study: New York Times <https://www.nytimes.com/>
- Case study: Fidelity <https://www.fidelity.com/>
- Case study: Disney Parks <https://disney Parks.disney.go.com/>
- Case study: Walmart <https://www.walmart.com/>

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Приликом одабира компанија за студије случаја, препоручује се да тренери провере неке примере у земљама учесника обуке. У случају да не пронађу добру студију случаја, препорука је окренути се међународним компанијама.

Дигиталне компаније и дигитално место рада

Наслов сесије: Дигиталне компаније и дигитално место рада

Трајање: 180 минута

Позадина:

У претходној сесији учесници су имали прилику разумети концепт дигиталног предузетништва и трансформацију традиционалних компанија у дигиталне. У овој сесији фокус ће и даље бити на дефинисању дигиталних компанија и дигиталних радних места, дакле компанија које у потпуности раде дигитално на спољним и интерним процесима. “Дигиталне компаније користе технологију за стварање нове вредности у пословним моделима, корисничким искуствима и интерним способностима које подржавају њено основно пословање. Појам укључује и дигиталне марке и традиционалне играче који трансформишу своје пословање дигиталним технологијама”⁵. Штавише, истраживаће се концепт дигиталног радног места. Према *Deloitte*, дигитално радно место обухвата све технологије које људи користе за обављање посла на данашњем радном месту - и оне које се користе и оне које тек треба имплементирати. Представља виртуални еквивалент уобичајеном физичком радном простору и може укључивати било коју врсту програма, платформе, софтвера, уређаја или апликација које запослени користе за извршавање и довршавање својих редовних радних задатака⁶. Учесници имају прилику истражити предности и ризике дигиталног радног места симулирајући вежбе и рад у малим групама.

Сврха сесије: Разумети дигиталну компанију и радно место као и њихове предности и ризике кроз симулацијске вежбе и друге интерактивне методе.

Циљеви:

- Разумети дигиталну компанију и њено функционисање;
- Разумети дигитално радно место и његове кључне предности и ризике;
- Користити интерактивне и симулацијске вежбе за учеснике како би проширили своја практична знања о дигиталном предузетништву;
- Подстакнути аналитичко и креативно размишљање.

Адресиране компетенције:

- Предузетничке компетенције;
- Вишејезичне компетенције;
- Рад у групи;
- Комуникација;
- Дигиталне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Аналитичке компетенције;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

⁵ liferay. (2018, August 18). What is Digital Business? | Liferay. <https://www.liferay.com/resources/l/digital-business>

⁶ Deloitte (n.d.), The digital workplace, https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/mx/Documents/human-capital/The_digital_workplace.pdf

- Инпут;
- Рад у групи;
- Симулацијска вежба;
- Презентација;
- Расправа у пленуму.

Ток сесије:

I. Дигитална компанија и дигитално радно место – увод (15 минута)

Тренер започиње ову сесију кратким уводом о дефинисању дигиталне компаније и начина на који она функционише. Штавише, представљен је концепт дигиталног радног места, а учесницима је речено да ће кроз интерактивне методе ићи даље у предности и ризике.

II. Сат дигиталног предузетника (30 минута)

Тренер има нацртани сат на флипчарт папиру. Сат има само облик и нема бројева или казаљке (минуте, секунде). Тренер тражи од учесника да искористе 5 минута за размишљање о томе како ово може бити дигитални сат за предузетнике. Уместо бројева, морају написати приоритете и задатке дигиталног предузетника при стварању/раду у дигиталној компанији. Учесници почињу давати мишљења о различитим улогама и задацима, а тренер их пише на основу заједничких договора док се дигитални сат не доврши. Казаљке на сату могу се поставити на два стална задатка у дигиталној компанији.

III. Шта је дигитално радно место – симулацијска вежба (60 минута)

Учесници су обавештени да се овај део сесије фокусира на разумевање дигиталних радних места те њихових предности и ризика. Подељени су у мале групе. Упутства за овај задатак су: потребно је да сарађују као тим компаније (замислити да имају заједнички посао) и размишљати о потенцијалном производу/услугу које њихова компанија пружа. Користе 10 минута да размисле о томе. Затим тренер објашњава да им је главни задатак припремити презентацију о компанији њеним производима/услугама на виртуалном форуму о дигиталном предузетништву. Правило за овај задатак јесте да су дигитална компанија, па морају радити одвојено једни од других и користити само дигиталне алате за комуникацију и припрему презентације. Могу радити у различитим просторима око места догађаја, у својим собама или слично. Различитим члановима групе допуштено је делити простор са члановима других компанија, али не и са својим саиграчима. Детаљна упутства за извршавање задатка су следећа:

“Ваша компанија је основана пре 6 месеци. Све сте процесе решили и за сада нема великих проблема. Из тог разлога сте добили позив за учествовање на форуму “Дигитално предузетништво у предузетништву новог доба” те за представљање ваше компаније и понуђених производа/услуга. Ваша компанија има одвојене канцеларије смештене у различитим радним просторима са другим одраслим особама различитих способности. Како бисте се припремили за презентацију, требаће вам допринос сваког одељења са којим комуницирате и организујете рад искључиво виртуално. Време за организацију и припрему презентације је 50 минута. Након тога ћете се придружити форуму са свим припремљеним и представити своју компанију за 5 минута.”

Додатна упутства за групе за припрему презентације:

- Договорите се о циљу презентације;
- Договорите се о методама/алатима за сарадњу и комуникацију у свом тиму;
- Договорити поделу задатака и задужења сваког одељења и одговорне особе, укључујући време за завршетак задатака.

IV. Дигитална презентација компанија (20 минута)

Тренер преуређује радну собу у конференцијски тип/форум за презентације како би импровизирао форум “Дигитално предузетништво у предузетништву новог доба”. Све групе се придружују пленарном скупу како би представиле свој рад. Тренер унапред поставља пројектор за сваку групу. Затим свакој групи треба до 5 минута да покаже своју дигиталну презентацију компаније.

V. Предности и ризици дигиталних радних места (35 минута)

Тренер је позвао учеснике да се врате својим групама дигиталних компанија. Они су упућени анализирати начин на који су радили на дигиталној презентацији, укључујући комуникацију у тиму, распоређивање задатака и одговорности, процес припреме презентације, признавање компетенција сваке особе за задатак и тако даље. На основу овог опажања, морају написати кључне предности и ризике свог дигиталног радног места при обављању задатка. За извођење овог задатка имају 35 минута.

VI. Како управљати ризицима на дигиталним радним местима? (20 минута)

Групе у пленуму деле кључне ризике и предности својих дигиталних радних места. Тренер води евиденцију о доприносу и додаје додатне погодности/ризике који су релевантни за дигитална радна места. Затим, кроз расправу на пленарној седници, од учесника се тражи да идентификују начине управљања таквим ризицима који се појављују. Док учесници дају мишљења о томе, тренер их записује на флипчарт папир.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папири, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор, постављање различитих простора за симулацијске вежбе.

Позадински документи и додатна литература:

- Више појединости о теоријском инпуту о концепту дигиталног предузетништва можете пронаћи у: *Deloitte research on benefits of digital workplace*
https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/mx/Documents/human-capital/The_digital_workplace.pdf

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- За симулацијску вежбу треба постојати 3-4-5 различитих радних простора, зависно од броја учесника по групи/компанији.
- Тренери увијек требају посматрати рад у групама. Може се догодити да је учесницима потребно више од 50 минута за обављање задатка, тако да се време паузе за кафу може искористити да доврше свој посао.

Истраживање приступа решавању проблема и компетенција (одраслих различитих могућности) потребних за дигитално предузетништво

Наслов сесије: Истраживање приступа решавању проблема и компетенција (одраслих различитих могућности) потребних за дигитално предузетништво

Трајање: 180 минута

Позадина:

У овој фази учесници имају јасно разумевање свих концепата везаних за дигитално предузетништво и дигиталну компанију. Међутим, како би их додатно оснажили у овој едукацији, треба им признати компетенције потребне за дигитално предузетништво и начин на који их дигитални предузетник треба стећи, укључујући важност приступа решавању проблема. На тај начин едукатори одраслих имају потребне компетенције за додатно подстицање оваквог предузетништва код одраслих особа различитих способности на локалном/националном нивоу. Најпознатији модел – SKA (вештине, знање и став) састоји се од следећих компетенција у предузетништву: когнитивне компетенције (способност препознавања прилике, способност решавања проблема, доношења одлука и процењивања, итд.), друштвених вештина (умрежавање и комуникација, повезивање, итд.), став усмерен на деловање (бити визионар, искоришћавати прилике, оријентираност према циљу, преузети вођство итд.). Међутим, кад је реч о дигиталном предузетништву, осим споменутих компетенција, одрасли требају развијати и нове компетенције. Према *Joint Research Centru y DigiComp 2.1* - Оквир дигиталних компетенција за грађане⁷, постоји 5 подручја дигиталних компетенција: подручје компетенције 1: информацијска и податковна писменост ; подручје компетенције 2: комуникација и сарадња; подручје компетенције 3: креирање дигиталног садржаја; подручје компетенције 4: сигурност; и подручје компетенција 5: решавање проблема. Учесници ће бити детаљно информисани о свакој компетенцији те ће их имати прилику додатно истражити кроз вежбе.

Сврха сесије: Развити капацитете учесника о дигиталном предузетништву истраживањем кључних компетенција потребних (одраслима различитих способности) за предузетника, као и истицањем важности приступа решавању проблема.

Циљеви:

- Размишљати о властитим развијеним вештинама;
- Учити о SKA моделу;
- Истражити кључне компетенције потребне за дигитално предузетништво;
- Разумети важност приступа решавању проблема за предузетнике;
- Додатни развој капацитета учесника у дигиталном предузетништву;
- Подстакнути аналитичко и креативно размишљање.

Адресиране компетенције:

- Предузетничке компетенције;
- Рад у групи;
- Комуникација;

⁷ Carretero, S.; Vuorikari, R. and Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use, EUR 28558 EN, doi:10.2760/38842, <http://www.skaitmeninekoalicija.lt/wp-content/uploads/2018/03/web-digcomp2.1.pdf> , p10

- Дигиталне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Аналитичке компетенције;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

- Само-размишљање;
- Теоријски инпут;
- Мале групе;
- Презентације и расправа у пленуму.

Ток сесије:

I. Рангирање властитих вештина (25 минута)

Тренер отвара сесију тражећи од учесника да размисле о властитим вештинама. Дају им се мали папири (или *post-it* папирићи) и оловке те појединачно уписују вештине које поседују. Тренер им даје 5 минута да то учине. Након тога, он/она тражи од учесника да рангирају ове вештине од најслабијих до најјачих. Затим се сваки учесник позива да подели најјачу и најслабију вештину са пописа. Тренер такође учествује у овој активности и последњи је који дели своје вештине. Затим закључује активност и додаје да ће се ова сесија углавном фокусирати на то које су вештине, знања и ставови потребни одраслој особи различитих способности да постане дигитални предузетник.

II. Skype позив са дигиталним предузетником (40 минута)

Организатори и тренери договорили су *Skype* позив са дигиталним предузетником како би кроз практичне примере проширили знање учесника о теми. Локални/национални дигитални предузетник позван је да подели своју причу са учесницима као и процес оснивања дигиталног предузећа, те изазове и прилике као дигитални предузетник. Предузетник дели своју причу око 25 минута, док је преосталих 15 минута остало за питања учесника.

III. Утисци о Skype позиву (15 минута)

Након завршетка разговора, тренер кратко пита учеснике о њиховом утиску о причи предузетника. Сваки учесник има прилику укратко навести који му је део био најзанимљивији и зашто, као и је ли га ова прича инспирисала да своју циљну групу одраслих особа различитих способности додатно подстакне на бављење предузетништвом.

IV. Истраживање кључних компетенција потребних за дигитално предузетништво (40 минута)

Сесија се наставља детаљним излагањем о кључним компетенцијама потребним за дигитално предузетништво. Тренер најпре представља SKA модел (вештине, знања и ставови) који се састоји од когнитивних компетенција, друштвених вештина и ставова усмерених на акцију. Затим се презентација фокусира на дигиталне компетенције потребне за одрасле (различитих способности) који се баве дигиталним предузетништвом. Овај део презентације се састоји од следећих подручја компетенција:

• Подручје компетенције 1: информацијска и податковна писменост:

- 1.1 Прегледавање, претраживање, филтрирање података, информација и дигиталног садржаја
- 1.2 Вредновање података, информација и дигиталног садржаја
- 1.3 Управљање подацима, информацијама и дигиталним садржајем (*Carretero & Vuorikari, 2017*)

• Подручје компетенције 2: комуникација и сарадња:

- 2.1 Интеракција путем дигиталних технологија

- 2.2 Дељење путем дигиталних технологија
- 2.3 Укључивање у грађанство путем дигиталних технологија
- 2.4 Сарадња путем дигиталних технологија
- 2.5 Мрежни бонтон
- 2.6 Управљање дигиталним идентитетом (*Carretero & Vuorikari, 2017*)
 - **Подручје компетенције 3: креирање дигиталног садржаја:**
- 3.1 Развој дигиталног садржаја
- 3.2 Интеграција и поновна разрада дигиталног садржаја
- 3.3 Ауторска права и лиценце
- 3.4 Програмирање (*Carretero & Vuorikari, 2017*)
 - **Подручје компетенције 4: сигурност:**
- 4.1 Заштитни уређаји
- 4.2 Заштита личних података и приватности
- 4.3 Заштита здравља и добробити
- 4.4 Заштита околине (*Carretero & Vuorikari, 2017*)
 - **Подручје компетенције 5: решавање проблема:**
- 5.1 Решавање техничких проблема
- 5.2 Идентификовање потреба и технолошких одговора
- 5.3 Креативно коришћење дигиталних технологија
- 5.4 Препознавање недостатака дигиталних компетенција (*Carretero & Vuorikari, 2017*)

V. Важност кључних компетенција и приступа решавању проблема за дигиталне предузетнике (30 минута)

Учесници су подељени у 5 малих група и свака група добија одређено подручје компетенција које треба покрити. Тренер позива сваку групу да размисли о причи дигиталног предузетника из *Skype* позива. Користећи ту причу, они се упућују на размишљање о томе како њихово специфично подручје компетенција може подржати предузетника да успешно управља својим дигиталним предузећем. Додатно, њихов је задатак такође анализирати важност способности решавања проблема приликом оснивања дигиталног предузећа.

VI. Презентација и расправа (30 минута)

Све групе се придружују пленарној седници, а тренер позива једног представника да у 3-4 минуте укратко изнесе своје тачке расправе у групи. Кад су све групе готове, тренер истиче важност предузетничког образовања при одлучивању о оснивању дигиталног предузећа и стварању тима за рад.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор, јака интернетска веза за *Skype* позив.

Позадински документи и додатна литература:

- Инпут за израду презентације: *Carretero, S.; Vuorikari, R. and Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use*, EUR 28558 EN, doi:10.2760/38842, <http://www.skaitmeninekoalicija.lt/wp-content/uploads/2018/03/web-digcomp2.1.pdf>, стр. 10.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Учеснике треба подстицати да буду критични кад је у питању рангирање њихових властитих вештина. На тај ће начин боље знати шта је потребно побољшати и пренети исти став у раду са својом циљном групом одраслих особа различитих способности.

-
- Важно је да теоријски инпут о компетенцијама укључује графике и илустрације јер је то дужа презентација и укључује сложеније информације. Дакле, свака илустрација и интеракција током презентације омогућује бољи фокус учесницима.

Основе пословања – План пословања, маркетинг, дизајн и финансије

Наслов сесије: Основе пословања – План пословања, маркетинг, дизајн и финансије

Трајање: 100 минута

Позадина:

Како програм иде даље, неки битни процеси и елементи за добро функционисање дигиталног предузећа постају део сесија. Како би боље разумели како управљати дигиталним предузећем и имали све процесе под контролом, ова сесија се фокусира на упознавање учесника са основама пословања. Те се основе састоје од израде пословног плана за покретање предузећа, маркетинга и његове стратегије, дизајна и његове важности у дигиталном предузетништву те финансија као кључа за управљање средствима и продајом у пословању. Учесници пролазе кроз сваки елемент како би истражили и даље расправљали о њима током закључне дискусије са тренером.

Сврха сесије: Упознати учеснике са компетенцијама за основе пословања које се састоје од израде пословног плана, маркетиншког плана, дизајна и финансија као основа за покретање дигиталног предузећа.

Циљеви:

- Сазнати више о управљању дигиталним предузећем;
- Препознати основне елементе за функционално дигитално предузеће;
- Научити о пословном плану и моделу платна;
- Схватити важност маркетиншког плана и начине за његов развој;
- Разумети важност дизајна у дигиталним предузећима и истражити различите дигиталне методе и алате;
- Препознати кључне финансијске проблеме при вођењу дигиталног предузећа.

Адресиране компетенције:

- Математичке компетенције и компетенције о науци, технологији и инжењерству;
- Компетенције писмености;
- Дигиталне компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Аналитичке компетенције;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

- Изложба основа пословања;
- Рефлексија у малим групама;
- Дељење и расправа у пленуму.

Ток сесије:

I. Увод (5 минута)

Тренер даје кратак увод у тему и елементе који ће се обрадити током сесије. Он/она наглашава да је фокус ове сесије на истраживању основа пословања, који се састоји од пословног плана, маркетинга, дизајна и финансија. Учесници су информисани да покретање дигиталног предузећа захтева више од воље и потребе анализе. Такође захтева развој компетенција за одрасле различитих способности, као и за сваку особу која жели ући у предузетнички свет. Како би дигитално предузеће добро функционисало, битни су споменути елементи/процеси.

II. Истраживање основа пословања – пословни план, маркетинг, дизајн и финансије (60 минута)

Тренер је заједно са члановима тима (компетентним за задане теме) унапред поставио у радну собу 4 различите таблице које садрже следеће наслове и материјале за учење:

- Пословни план: састоји се од материјала са елементима плана, модела пословног платна, итд.
- Маркетинг: састоји се од 4П и 7П модела, *SWOT* анализе, *PEST* анализе, итд.
- Дизајн: састоји се од практичних примера методологија и алата дизајна за дигиталне компаније.
- Финансије: састоји се од основа финансија за дигиталне компаније, укључујући израду баланса, рачуна добити и губитка, управљање новчаним токовима, *ROI* и његове важности, финансијско планирање и прорачун, итд.

Учесници се формирају у мале групе, а задатак им је обићи сваку изложбу/сто у трајању 10 минута како би се упознали са појединим елементима пословања. Сваких 15 минута тренер користи звиждаљку да најави да група прелази са једног стола на други. Како би ово учење било привлачније за учеснике, треба бити присутна употреба инфо-графики, видео и других визуалних метода.

III. Рефлексија у малим групама (15 минута)

Тренери траже од учесника да остану у својим малим групама. Дају им 15 минута за расправу у својим малим групама о учењу на изложби. Они деле шта је било најкорисније учење које су добили и који би научени алат/метод желели користити у својим будућим програмима за предузетничко образовање за одрасле различитих способности.

IV. Расправа у пленуму (20 минута)

Сви учесници се придружују пленарној седници. Тренер моли све да у малим групама укратко поделе своје резултате размишљања. Додатно, сав тим тренера нуди своју доступност за додатна појашњења и питања у пословним основама које су презентовали.

Потребни материјал: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор, припремљене таблице са одштампаним информацијама о основама пословања.

Позадински документи и додатна литература:

Доступни материјали за припрему инпута за вежбу:

- *Business Plans 101*, <https://us.accion.org/resource/business-plans-101/>
- *Blackwell, Edward (2011): How to Prepare a Business Plan, 5th edition, Kogan Page, London*, https://www.academia.edu/5871262/How_to_Prepare_a_Business_Plan_by_Edward_Blackwell_page_4
- *Business Model Canvas* https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Business_Model_Canvas.png
- *Osterwalder, Alexander, 2005*, <http://businessmodelalchemist.com/2005/11/what-is-business-model.html>

- Alexander Osterwalder, *WHAT IS A BUSINESS MODEL?*, 2005, <http://businessmodelalchemist.com/2005/11/what-is-business-model.html>
- Guillaume Lestand, *Key questions to be answered when you fill up a business model canvas*, 2016, <https://www.linkedin.com/pulse/key-questions-answered-when-you-fill-up-business-model-lestand>
- Wolters Kluvert, *Marketing Plan Component of Your Business Plan*, <https://www.bizfilings.com/toolkit/research-topics/launching-your-business/planning/marketing-plan-component-of-your-business-plan#:~:text=The%20marketing%20portion%20of%20a,into%20a%20commercially%20viable%20reality.>
- Rojko K., (2020), 'E-poslovanje' [PowerPoint презентација], https://moodle.fis.unm.si/pluginfile.php/2472/mod_resource/content/3/ePoslovanje 16.10.2020.pdf
- Bplans, *E-commerce Internet Business Plan*, <https://www.bplans.com/e-commerce-internet-business-plan/financial-plan/>
- Jeff Rum, *10 Steps to Building an Effective Digital Strategy*, <https://www.socialmediatoday.com/marketing/10-steps-building-effective-digital-strategy>
- *Assistive Technology Tools That Are Making A Difference*, <https://online.alvernia.edu/articles/5-assistive-technology-tools-that-are-making-a-difference/>

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- За ову вежбу, тренери и чланови тима требали би бити потпуно компетентни за представљање елемената пословања. Са обзиром на то да је време ограничено, њихов допринос треба бити професионалан и лако разумљив.

Фотографија у дигиталном предузетништву – I & II

Наслов сесије: Фотографија у дигиталном предузетништву – I & II

Трајање: 90 + 90 минута

Позадина:

Оглашавање и фотографија дуго су повезани у једну целину. Фотографија у маркетингу служи као алат за интеракцију са публиком и стварање емоционалних веза. Мото „слика вреди хиљаду речи“ пронашао је своју примену и у фотографији, говорећи хиљаду речи у маркетингу. Фотографија у дигиталном окружењу снажно бележи јединствен и специфичан тренутак који се користи за причање приче и преношење поруке кроз једну, независну фотографију. Живимо у времену у којем се већина информација које примамо преноси визуално: плакати, џамбо плакати, покретне слике, летци, фотографије, интернетски садржаји. Управо због тога можемо закључити да је визуална комуникација кључна у маркетингу⁸. Ова сесија је намењена учесницима како би се додатно нагласили начини на које функционише дигитално пословање и како би учесници додатно развили своје капацитете у релевантним темама те лакше пренели стечено знање на одрасле различитих способности.

Сврха сесије: Подићи свест и разумевање о коришћењу фотографије у дигиталном предузетништву и њеној важности у оглашавању.

Циљеви:

- Упознати учеснике са практичним примерима како успешне компаније користе фотографију;
- Подстакнути учеснике на коришћење визуалних метода у сврхе оглашавања у дигиталном предузетништву;
- Ојачати учеснике знањем и вештинама о фотографији.

Адресиране компетенције:

- Учити како учити;
- Дигиталне компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Аналитичке компетенције;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

- Пројекција;
- Онлајн истраживање;
- Вежбе за развој креативности- колаж о промоцији производа
- Интерактивна презентација
- *Debriefing*.

Ток сесије:

⁸ Jevđić et al. 2020, Handbook "Digital Entrepreneurship Start-up",
https://issuu.com/pinconsulting/docs/3_o1_eng_final_digital_entrepreneurship_start-up

I. Фотографије успешних компанија (15 минута)

Тренер започиње сесију спомињањем важности фотографије у маркетиншке сврхе у предузетништву. Припремио/ла је пројекцију различитих фотографија које користе велике успешне компаније широм света. Моле се учесници да обрате пажњу на приказане фотографије које се понављају у пројекцији након првог и другог круга. Надаље, упутства су да морају одабрати једну фотографију која је привукла њихову пажњу, али да је још не поделе са осталима.

II. Дељење одабраних фотографија (30 минута)

Тренер у овом тренутку тражи од учесника да поделе која је фотографија привукла њихову пажњу. Одговарањем на следећа питања одвија се кратка интерактивна сесија:

- Зашто си одабрао/ла ову фотографију?
- Разумеш ли о чему се ради на слици?
- Приказује ли ова слика неку причу? Можеш ли погодити коју?
- Можете ли коментарисати светло и композицију фотографије? Што препознајеш у овом аспект?

Кад један учесник подели одговоре на ова питања, други су позвани да додају коментаре или питања.

III. Фото колаж за промоцију производа/услуге (45 минута)

Учесници су подељени у 4 мале групе. Тренер их упућује на следећи задатак. Морају одабрати производ/услугу коју ће касније промовисати. Тачније, упутства су:

- Одаберите производ/услугу коју желите промовисати;
- Напишите кратку историју/позадину тог производа/услуге;
- Пронађите предлог вредности за свој производ/услугу – нешто што га чини јединственим од постојећих;
- Користите старе новине, часописе, постере и друге креативне материјале за креативан рад.

Учесници имају 45 минута да заврше овај задатак и могу наставити након тога до следеће сесије (јутро следећег радног дана).

IV. Припрема колажа за презентацију (20 минута)

Све групе се придружују сесији. Тренери им дају 20 минута да одраде завршне припреме у колажима и пронађу простор у радној соби да своје радове ставе на видљиво мјесто за изложбу.

V. Дељење фото колажа (40 минута)

Тренер даје знак за почетак изложбе. Сви учесници користе следећих 40 минута за обилазак свих колажа и упућени су да запамте утиске о сваком колажу, као и предлоге на основу својих запажања.

VI. Debriefing (30 минута)

Кад време изложбе заврши, сви се придружују пленарној седници ради кратког извештаја. Тренер тражи од учесника да поделе своја осећања током процеса израде колажа. Такође, он/она пита како перципирају улогу фотографије у свету предузетништва. Надаље, учесници се питају о њиховим утисцима о колажима и потенцијалним предлозима које би могли дати.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор, старе новине, часописи, постери, фотографије и остали алати/материјали за стварање колажа.

Позадински документи и додатна литература:

- Моћ фотографије: <https://www.youtube.com/watch?v=jNApH8nGj1U>

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- За ове сесије, ако време допушта, тренери би такође требали размотрити давање додатног задатка учесницима - проналажење нечега у свом окружењу што вреди фотографисати и укључити у своје колаже. Ако је могуће, додатна сесија се може посветити организацији кратке фото екскурзије учесника унутар града домаћина или суседног града.

Животни циклус *start-up* предузећа и важност иновације

Наслов сесије: Животни циклус *start-up* предузећа и важност иновације

Трајање: 90 минута

Позадина:

При подстицању одраслих различитих способности на дигитално предузетништво, важно је укључити и концепт животног циклуса за *start-up* предузећа. Важност животног циклуса почиње израдом пословног плана у којем се могу предвидети различити аспекти и наставља се даљом разрадом пословања. Иако се *start-up* предузећа међусобно разликују са обзиром на понуђен/у производ/услугу као и са обзиром на стратегију рада, готово сви имају исти животни циклус. Следеће тачке познате су као главне фазе животног циклуса *start-up*: фаза идеје, уклапање проблема/решења, уклапање производа/тржишта и скалирање. Кад су послови дуже на тржишту, важи и пета фаза: зрелост. У дигиталном предузетништву, кад се припремате за јединствен производ/услугу који омогућава добар животни циклус покретања, важно је прихватити иновације. Иновација игра кључну улогу у покретању дигиталних предузећа. Зато ће учесници у овој сесији проћи кроз фазе животног циклуса *start-up* предузећа и повезати концепт иновације са сваком фазом.

Сврха сесије: Разумети животни циклус *start-up* предузећа у дигиталном предузетништву и улогу иновације при оснивању *start-up* предузећа.

Циљеви:

- Упознати учеснике са фазама животног циклуса *start-up* предузећа;
- Разумети важност процене потреба пре оснивања *start-up* предузећа;
- Размишљати о фазама животног циклуса и улози иновације у свакој фази;
- Додатно ојачати учеснике знањем и вештинама о дигиталном предузетништву.

Адресиране компетенције:

- Дигиталне компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Аналитичке компетенције;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

- Визуални инпут о животном циклусу *start-up* предузећа;
- Рад у малим групама;
- Презентације
- Расправа у пленуму.

Ток сесије:

I. Фазе животног циклуса *start-up* предузећа (15 минута)

Тренер је припремио кратку презентацију о животном циклусу покретања. Он/она детаљно представља четири фазе животног циклуса покретања који се састоје од следећег:

1. Фаза идеје
2. Уклапање проблема/решења
3. Уклапање производа/тржишта
4. Скалирање

4 stages of startup lifecycle

Mohout (2014)

1

Idea Stage

It all starts with an idea. At this stage, all that matters is to understand in detail the problem or need that you want to tackle.

The main activity is gaining market insights through customer discovery.

2

Problem / Solution Fit

Once the opportunity is framed, it's time to create the optimal solution and to get the first users or customers on board.

The main activity is solution validation through customer acquisition.

3

Product / Market Fit

This is the magical point proving that you found a sticky market for your product or service. You will also test your business model and pricing strategy.

The main activity is market validation through retention.

4

Scaling

Congratulations, you have found a market and a business model. Now it's time to move from being a startup to a scale-up. You need resources for that: money and people.

The main activity is scaling by accelerating growth while increasing the organizational maturity.

Слика 1: Четири фазе животног циклуса *start-up* предузећа, Mohout (2015)⁹

II. Важност иновације – Рад у малим групама (35 минута)

Након презентације, тренери додају више о важности иновација у дигиталном предузетништву и при оснивању *start-up* предузећа у предузетништву нове ере. Учесници су подељени у четири мале групе. Свака група представља једну фазу животног циклуса. Тренери говоре како је њихов задатак радити као група те одговорити на следеће питање:

- Која је улога иновације у овој фази *start-up* предузећа?

Упућени су како њихов фокус треба бити на дигиталним предузећима међу одраслима различитих способности.

III. Презентације и расправа (45 минута)

Учесници се придружују пленарној седници са завршеним задацима. Свака група укратко представља своје резултате договорене међу члановима. Након сваке презентације тренер додаје више информација о свакој фази и поставља учесницима додатна питања ради појашњења.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор.

Позадински документи и додатна литература:

- Kiljander, Harri & Märijärvi, Jukka & Hokkanen, Laura & Komssi, Marko & Yueqiang, Xu & Raatikainen, Mikko & Seppänen, Pertti & Heininen, Jari & Koivulahti-Ojala, Mervi & Helenius, Marko & Järvinen, Janne. (2016). *The Cookbook For Successful Internal Startups*.
- S. (2021, август 27). *The 5 stages of a startup*. Superscript. <https://gosuperscript.com/blog/5-stages-of-a-startup-lifecycle/>

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Тренери би требали посматрати групе и помагати им током рада на фазама како би били сигурни да их у потпуности разумеју.

⁹ Mohout, O.: Startup Master Class II: Exodus | problem-solution _t. (2015)

Различите способности у предузетничком окружењу

Наслов сесије: Различите способности у предузетничком окружењу

Трајање: 180 минута

Позадина:

Како се знање учесника о дигиталном предузетништву наставља ширити, важно је да размишљају о стеченом знању и константно размишљају о начинима како га прилагодити у раду са одраслима различитих способности. Како је учествовање одраслих особа различитих способности у пословном окружењу све веће у односу на претходне године/деценије, још увек постоји потреба за додатним подстицањем њиховог учествовања у овом сектору. Како би боље разумели своју присутност у пословном окружењу, као и истражили начине за стварање инклузивног пословног окружења (прилагођеног свима), учесници ће током ове сесије имати прилику бити део неколико активности које имају за циљ укључивање различитих способности.

Сврха сесије: Истражити учествовање одраслих различитих способности у пословном окружењу и идентификовати начине за осигуравање инклузивног окружења.

Циљеви:

- Размишљати о искуству о постојећим дигиталним предузећима која укључују одрасле особе различитих способности у земљи;
- Створити простор за идентификовање елемената и метода који доприносе инклузивном пословном окружењу;
- Истражити улогу предузећа и различитих способности одраслих кад је у питању прилагођавање постојећих дигиталних предузећа;
- Даље промовисати концепт процене и анализе потреба приликом покретања нових програма у дигиталном предузетништву.

Адресиране компетенције:

- Истраживачке компетенције;
- Аналитичке компетенције;
- Дигиталне компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

- Истраживање;
- Дељење у пленуму;
- *Brainstorming* у тишини;
- Презентације и дискусија.

Ток сесије:

I. Постојећа дигитална предузећа у нашим земљама (60 минута)

Учесници су позвани да раде у својим националним групама за овај део седнице. Њихов задатак је направити мало истраживање (или комбиновати информације из истраживања спроведеног пре доласка на обуку) о постојећим дигиталним предузећима у својим земљама којима

управљају одрасли различитих способности или у којима ова циљна група заузима позицију одлучивања. За овај задатак имају 50 минута и подстичу се да пронађу интернет странице за боље дељење резултата.

II. Подела сазнања (30 минута)

Након истраживања, свака група се придружује пленарној седници како би поделила сазнања. Свака група има 5-7 минута да подели сазнања о постојећим дигиталним предузећима која укључују одрасле различитих способности у својим земљама. Тренери постављају додатна питања везана за предузећа и питају јесу ли учесници имали прилику пре посетити та предузећа.

III. Brainstorming у тишини – Инклузивна пословна окружења (40 минута)

Тренер је ставио четири флипчарт папира на под на којима је написано једно од следећих питања:

- Како се различите способности могу прилагодити постојећим пословним окружењима који се нуде у нашим земљама?
- Како предузећа могу створити инклузивно пословно окружење за одрасле различитих способности?
- Који је допринос наших организација да укључе особе различитих способности у пословно окружење?
- Која је улога јавних институција у укључивању особа различитих способности у пословно окружење?

Полазници се позивају да тихо прошетају радном собом и приступе радовима у следећих 35-40 минута. Требају дати свој допринос сваком раду, појединачно, без међусобног разговора.

IV. Припрема сажетка инпута и презентација (50 минута)

Тренер дели учеснике у четири мале групе. Свака група добија један флипчарт папир са питањима из тихог *brainstorminga* и његовим инпутима. Њихов задатак је склопити и сажети инпуте за задано питање те припремити кратку презентацију. Приближно време 15-20 минута се даје свакој групи. Кад заврше, свака група представља своје радове, а учесници размењују/деле информације везане за њихове властите доприносе.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Препоручује се да истраживачки дио ове сесије буде пред-задатак за учеснике, којег требају обавити пре путовања на обуку. Из искуства, 60 минута није довољно за истраживање од нуле, стога су све претходно прикупљене информације важне.

Менторски процес за дигитално предузетништво одраслих различитих способности – Како подстакнути мотивацију и дати повратну информацију

Наслов сесије: Менторски процес за дигитално предузетништво одраслих различитих способности – Како подстакнути мотивацију и дати повратну информацију

Трајање: 100 минута

Позадина:

Менторски процес је незаобилазан образовни елемент који треба укључити у ову обуку са циљем оснаживања едукатора одраслих који подстичу покретање дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности. Полазници ове обуке директно раде и имају за циљ дати подршку одраслим особама различитих способности у предузетништву. Менторски процес је подршка и помоћ која се пружа током целог процеса покретања идеје, процене тржишта и производа те оснивања предузећа, као и управљања њиме. Штавише, то је процес који подстиче мотивацију и размишљање на основу повратних информација. Зато, како би се довршило ојачавање едукатора одраслих на ову тему, ова сесија се фокусира на кључне концепте процеса менторства укључујући увођење *ЗС-а*, истраживање различитих алата и битних процеса који се односе на мотивацију и давање повратних информација.

Сврха сесије: Научити о процесу менторства, његовим кључним вредностима и доприносу покретању мотивације, као и истражити различите алате за успешно менторство у дигиталним предузећима одраслих особа различитих способности.

Циљеви:

- Упознати учеснике са концептом менторског процеса и његовим кључним елементима;
- Разумети важност менторства за подстицање мотивације у покретању дигиталног предузећа;
- Разумети кључне вредности које ментор треба имати;
- Истражити различите алате везане за процес менторства у покретању дигиталних предузећа међу одраслима различитих способности;
- Истакнути важност давања повратних информација за побољшање рада у предузећима;
- Развијати компетенције учесника у менторству.

Адресиране компетенције:

- Аналитичке компетенције;
- Компетенције писмености;
- Дигиталне компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Креативно и критичко размишљање.

Методологија и методе:

- Инпут;
- Вежба креативног цртања;
- Рад у малим групама;

- Презентације.

Ток сесије:

I. Увод у тему – 3С менторства (15 минута)

Тренер упознаје полазнике са темом менторства. Дана је кратка презентација овог концепта која укључује 3С ефикасних менторских програма који се састоје од:

- Јасноћа (енг. *clarity*)
- Комуникација (енг. *communication*)
- Преданост (енг. *commitment*).

II. Идеални ментор (15 минута)

Учесници су подељени у четири мале групе. Тренери дају флипчарт папире са скицом особе. Свака група добија један флипчарт са нацртаном скицом. Упућују су да у својим групама доврше цртеж који представља њиховог идеалног ментора. Дају им се оловке у различитим бојама и други материјали за писање/цртање карактеристика и компетенција свог идеалног ментора, те тако имају потпуни нацрт ментора. За овај задатак имају 15 минута.

III. Дељење цртежа (10 минута)

Кад све групе заврше са задатком, сви се придружују пленарној седници. Тренер позива сваког представника групе да подели цртеж идеалног ментора и спомене карактеристике које његовог ментора чине идеалним у поређењу са другима.

IV. Истраживање алата за менторство (30 минута)

Тренер уводи следеће алате:

- Точак живота – метода за процену различитих подручја у животу како би се одредила она којима је потребно највише пажње.
- Дијагностички оквир – анализира шта подићи, смањити, елиминисати или створити.
- Гледање унатраг из будућности – замишљање будућности како бисте разјаснили шта желите постићи за „X“ година.
- Писмо из будућности – креативна вежба писања за освртање на свој живот након 80. године¹⁰.

Учесници се упућују да остану у истим групама. Свака група добија један алат за менторство који треба истражити и описати кључне предности и недостатке које препознају истражујући тај специфични алат. Тренер даје корисне повезнице које се могу користити као извор информација. Групе имају 30 минута да заврше задатак и поделе резултате на пленарној седници која следи.

V. Презентације (30 минута)

Тренер позива групе да се придруже пленарној седници ради кратке презентације о заданим алатима за менторство. Свака група користи 3-4 минуте да укратко спомене карактеристике, предности и недостатке алата којег истражује.

Потребни материјали: А4 и А3 папири, флипчарт папири, *post-it* папирићи, оловке и хемијске оловке, маркери, бојице, лаптоп, пројектор.

¹⁰ Lepisk, H. (2019). Creative exercises for mentoring. Harald Lepisk. <https://www.haraldlepisk.com/creative-exercises-for-mentoring/>

Позадински документи и додатна литература:

- Uk, I. (2021, studeni 5). *Clarity, Communication, Commitment – the key to successful mentoring programmes*. INTOO UK & Ireland. <https://www.intoo.com/uk/cat-blog/the-key-to-successful-mentoring-programmes/>
- Lepisk, H. (2019). *Creative exercises for mentoring*. Harald Lepisk. <https://www.haraldlepisk.com/creative-exercises-for-mentoring/>
- *Connecting Through Conversation: Short Activities for Mentors*. (2017). Center for Supportive Schools. <https://www.attendanceworks.org/wp-content/uploads/2017/10/Center-for-Supportive-Schools-Exercises-for-Mentors.pdf>
- *Build an Ideal Mentor - An Exercise for Mentee Trainings*. (2016). <http://www.mentoring.org/wp-content/uploads/2020/03/Build-an-Ideal-Mentor-for-mentees.pdf>

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Процес менторства заиста је важан за ојачавање учесника (едукатора одраслих) у програмима дигиталног предузетништва. Затосе , у случају да је учесницима потребно више доприноса од стране тренера или желе даље радити на овој теми, тренерима саветује да или продуже сесију или организују посебну сесију након тога током слободног времена или паузе.
- Приликом цртања идеалног ментора, учеснике треба подстакнути на размишљање о томе како би се овај ментор бавио потребама одраслих различитих способности у дигиталним предузећима. На тај начин директно повезују задатак са својим свакодневним радом и будућим програмима о (дигиталном) предузетништву својих циљних група – одраслих особа различитих способности.

Развијање наших акцијских планова образовања одраслих за покретање предузећа у дигиталном предузетништву које воде одрасли различитих способности

Наслов сесије: Развијање наших акцијских планова образовања одраслих за покретање предузећа у дигиталном предузетништву које воде одрасли различитих способности

Трајање: 80 + 180 минута

Позадина:

Учесници имају прилику на овој сесији, заједно са тренерима, размислити о програму пре наставка спровођења тачака учења у пракси. Ова сесија служи као основа за размишљање о потребама циљне групе, за комбиновање свих стечених знања и усмеравање размишљања за будући развој акција/програма. Учесници ће бити подстакнути да развију нове акцијске планове за образовне програме за покретање дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности коришћењем учења и компетенција стечених на овој обуци.

Сврха сесије: Омогућити учесницима простор за креирање нових акцијских планова за развој дигиталних предузећа међу одраслима различитих способности у локалним заједницама коришћењем креативних и иновативних приступа.

Циљеви:

- Осврнути се на програм обуке и расправљати о потенцијалним иновативним идејама за развој акцијских планова;
- Дати простор за додатну промоцију компетенција дигиталног предузетништва при развоју нових програма;
- Израдити нове акцијске планове за покретање дигиталног предузетништва међу одраслима различитих способности у локалној заједници.

Адресиране компетенције:

- Вишејезичне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Грађанске компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Културална освештеност и компетенције изражавања;
- Компетенције писмености.

Методологија и методе:

- Рефлексија и *brainstorming*;
- Рад у малим групама;
- Кратка *check-in* сесија.

Ток сесије:

I. Освртање на теме обуке (15 минута)

Полазници заједно уз помоћ тренера пролазе кроз програм обуке како би размишљали о обрађеним темама и тачкама учења. Разлог за то јесте подстакнути учеснике да своје учење користе у будућим акцијским плановима за дигитално предузетништво.

II. Увод у задатак (10 минута)

Тренер упознаје учеснике са фокусом ове сесије и задатком који морају обавити. Каже им се како ће следећи делови бити посвећени свим групама за израду нових акцијских планова који ће довести до развоја образовних програма о дигиталном предузетништву за одрасле различитих способности, чиме ће се директно одговорити њиховим потребама.

III. Групни рад у националној групи(45 минута)

Учесници су позвани да овај задатак раде у групи своје земље/организације. Обавештавају се да следећих 45 минута морају одлучити о кључним процесима и циљевима својих развијених планова и придружити се *check-in* сесији.

IV. CHECK-IN (10 минута)

Тренер позива све групе на кратку *check-in* сесију на којој ће проверити њихов положај у раду, јесу ли суочени са потешкоћама или имају ли неко уопштено питање које би могло вредити за све групе. Свака група дели докле је стигла, а затим се враћа на наставак рада.

V. Наставак групног рада (180 минута)

Учесници настављају са израдом акцијских планова следећих 180 минута. Тренери остају доступни у случају да им затреба помоћ/подршка за задатак. Обавештавају се како ће своје израђене акцијске планове презентовати током следећег радног дана/седнице.

Потребни материјали: А4 папири, папири у боји, маркери, маказе, новине и часописи, лепак, разни материјали за израду акцијских планова.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Предавачи би требали подстакнути све учеснике да своје акцијске планове израде што је детаљније, постављањем додатних питања кад се придруже *check-in* сесијама.
- Потребно је да учесници буду обавештени да ће следећег дана представити коначне верзије својих акцијских планова, како би припремили шта желе ли нешто променили за своје излагање на пленарној седници.

Презентације, повратне информације и додатне консултације

Наслов сесије: Презентације, повратне информације и додатне консултације

Трајање: 160 минута

Позадина:

Ова сесија отвара простор за учеснике како би презентовали своје развијене акцијске планове образовања одраслих за дигитална *start-up* предузећа које воде одрасли различитих способности. Такође, ова сесија доприноси томе да учесници добију повратну информацију и консултације за додатно побољшање при извођењу тих образовних програма у својој локалној заједници. Активности у овој сесији помажу им да направе што је могуће боље акцијске планове, уз доприносе својих колега/учесника и тренера. Осим тога, ова сесија има за циљ пружити потребне савете, алате и методе који би могли бити корисни у њиховом свакодневном раду повезаном са одраслима различитих способности у образовним програмима о дигиталном предузетништву.

Сврха сесије: Створити простор за представљање израђених акцијских планова образовања одраслих за дигитална предузетништва те дати повратне информације и додатне консултације о приказаном раду.

Циљеви:

- Представити израђене акцијске планове образовања одраслих о покретању дигиталног предузећа одраслих особа различитих способности;
- Давање повратних информација о програмима које су развиле друге групе и тренери;
- Рефлексија и прилагођавање знања стеченог у креираним концептима, на основу консултација.

Адресиране компетенције:

- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Грађанске компетенције;
- Предузетничке компетенције;
- Дигиталне компетенције.

Методологија и методе:

- Презентације у пленуму;
- Повратне информације и консултације.

Ток сесије:

I. Увод у сесију (10 минута)

Тренер започиње сесију наглашавањем важности израђених акцијских планова током програма и важности повратних информација за додатно побољшање рада. Затим позива све групе да изврше своје последње припреме за презентације.

II. Презентације развијених акцијских планова (100 минута)

Све групе се придружују пленарној седници ради својих излагања. Затим, тренери позивају сваку групу да представи своје планове деловања. Даје им се до 20 минута за презентацију рада, а остале групе су позване да поставе додатна питања за појашњење или коментаре након презентације.

III. Повратне информације и консултације (50 минута)

Тренер позива све да се придруже пленарном заседању за последњи део ове сесије где се дају персонализоване повратне информације. Он/она је за сваку групу припремио повратне информације о целокупном процесу и пруженој презентацији. Након давања повратних информација, оба тренера заказују кратке консултације са групама како би им помогли побољшати свој рад за будуће спровођење.

Потребни материјали: А4 папири, лаптоп и пројектор, флипчарт папири, маркери, *post-it* папирићи, оловке.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Важно је да тренери обратe пажњу на сваку групу кад наступају како би дали персонализоване повратне информације и додатне консултације. Неопходно је да се придружи више тренера и стручњака како бисмо имали више перспективи за овај процес.

Евалуација и завршетак

Наслов сесије: Евалуација и завршетак

Трајање: 90 минута

Позадина:

Ово је последња службена сесија програма оспособљавања. Њена важност је веома велика због тога што се учесници подсећају и позивају да размисле о теми, процесима учења и позивају дати коначну оцену о наведеном и шире. Ова сесија је такође простор у којем организатори и тренери добијају повратне информације о напорима и раду при организацији обуке. Зато цела евалуација служи као тачка за побољшање сличних програма у будућности. Како би се имала боља евалуација и већи допринос учесника, организују се различите активности које се састоје од писаног и усменог вредновања те креативних метода за спровођење евалуације.

Сврха сесије: Створити простор за размишљање о процесу учења и вредновати обуку оспособљавања различитим методама евалуације.

Циљеви:

- Дати коначну оцену обуке;
- Расправљати и дати повратне информације о програму и раду тренера током обуке;
- Закључити обуку.

Адресиране компетенције:

- Рефлексија и анализа;
- Вишејезичне компетенције;
- Личне, друштвене и компетенције за учење;
- Компетенције писмености.

Методологија и методе:

- Визуална и усмена евалуација;
- Писмена евалуација;
- Отворено дељење – *Dixit* карте.

Ток сесије:

I. Рефлексија на дане обуке (20 минута)

Тренери подсећају учеснике на целокупно учење током радних дана – укључујући обрађене теме, вежбе, игре имена, циљеве и задатке обуке те постављена очекивања. Заједно са учесницима се подсећају целог програма.

II. Писана евалуација (30 минута)

Учесници се позивају да попуне анонимни писмени евалуацијски образац. У овом облику постоје питања која се углавном односе на корисност сваког елемента програма, као и на тачке учења. Такође, постављају се питања везана за организацију целе обуке, комуникацију и подршку, програм и логистику, рад тренера и тако даље. Предвиђено је да се за овај облик евалуације искористи 30 минута. Учесници би требало користити своје телефоне, у случају да је образац за евалуацију дат у онлајн формату.

III. Евалуација Dixit картама (30 минута)

Кад учесници заврше са писаним оцењивањем, позвани су да одаберу две картице из колекције *Dixit* картица које им најбоље осликавају протеклу недељу. Једна картица треба представљати њихово целокупно искуство, док друга треба представљати учење које су стекли на овој обуци. Свака особа бира карте и користи неколико минута да размисли о свом дељењу утисака вербално. Затим свака особа дели своју оцену и објашњава зашто је одабрала те картице, укључујући и тренере и организаторе.

IV. Службено затварање (10 минута)

Тренери и организатори дају завршне речи и честитају полазницима на успешном завршетку обуке те им поручују пуно среће у планирању и будућем раду у подручју дигиталног предузетништва за одрасле различитих способности обећавајући подршку у овом подручју.

Потребни материјали: *Dixit* карте, пројектор, лаптоп, припремљена (дигитална) писана евалуација.

Препоруке тренерима за будуће спровођење ове сесије:

- Ако се спроводи онлајн евалуација, важно је бити сигуран да сви имају своје електронске/паметне уређаје са собом. Иначе би им тренери/организатори требали осигурати додатне преносне рачунаре или таблете.

ИЗДАВАЧ:

Outreach Hannover e.V., Germany

With the support of the Erasmus+ programme of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.